

การบูรณาการรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการพัฒนาจิตพิสัยสำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบัน

The Integrating Methods in the Affective Domain for a Current Teaching and Learning

เอกนถน บางท่าไม้*

บทคัดย่อ

หน่วยงานภาครัฐได้มีนโยบายในการพัฒนาประเทศโดยการกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้านโดยสิ่งที่สำคัญคือการพัฒนาด้านจิตใจเพื่อพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่นเดียวกับหน่วยงานด้านการศึกษาที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาจิตพิสัยเนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนและการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งในปัจจุบัน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเป็นนวัตกรรมที่มีผู้สนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนการสอนด้านจิตพิสัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมและเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ผู้ออกแบบการเรียนการสอนควรศึกษาหลักการที่สำคัญ 5 ขั้นตอนนี้ 1) ขั้นการรับรู้ (Receiving or attention) 2) ขั้นการตอบสนอง (Responding) 3) ขั้นการสร้างคุณค่า (Valuing) 4) ขั้นการจัดระบบคุณค่า (Organization) และ 5) ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by a value) การบูรณาการรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการพัฒนาจิตพิสัยให้มีความเหมาะสมจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการจัดการเรียนการสอนได้ทุกรายวิชา เพื่อช่วยกำกับผู้เรียนเกิดคุณลักษณะนิสัยทางการเรียนที่ดี ตลอดจนการปรับพฤติกรรมทางการเรียนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

The governmental agencies have had policies of a country development by implementing strategies focusing on human development. The primary key, therefore, is an affective development in order to improve humans to be a learning center. Similarly, the educational agencies concentrate on an importance of an affective development because it is a basic factor which promotes learners to achieve both learning and community living. Currently there are numerous people who are interested in a teaching development as an innovation, especially on methods in the affective domain which are vital to promote and to create a better learning. Thus, the educator examined five important principals as follows: 1) receiving or attention 2) responding 3) valuing 4) organization and 5) characterization by a value. An appropriate integration of methods in the affective domain can be applied to teach for all subjects because these methods are able to monitor learners' good learning manners and appropriate learning behavior adaptation.

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

นโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมจิตพิสัย

คุณลักษณะที่สำคัญของบุคคลในด้านจิตพิสัยเป็นสิ่งที่ประเทศไทยให้ความสำคัญมาโดยตลอด เนื่องจากเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและส่งผลถึงคุณลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสำคัญในการพัฒนาองค์กรของตนในด้านจิตพิสัยดังจะเห็นได้จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ถึงฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) โดยมีแนวคิดมุ่งหวังในการให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา กล่าวได้ว่าการพัฒนาคนเนื่องจากการพัฒนาคนจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน “การพัฒนาคน” หมายถึง การพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติ การกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาคนด้านจิตใจ เพื่อมุ่งให้คนได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนใน 3 ด้าน คือ เป็นคนเก่งที่มีปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นคนที่มีความสุขทั้งทางกาย ใจ และทางสังคม ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาคนจึงเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวตน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี ให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ทั้งนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน (ฉบับที่ 11) มีใจความสำคัญที่กล่าวถึงประเทศชาติต้องเผชิญกับการเปลี่ยนที่สำคัญของประเทศทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อน จึงมีแนวคิดในการพัฒนาคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป การสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศเพื่อรองรับผลกระทบ

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพในด้านการพัฒนาประเทศให้อยู่บนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย การวิจัยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โดยเฉพาะหน่วยงานด้านการศึกษาที่เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาจิตพิสัยเนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทั้งในการเรียนและการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งในปัจจุบันแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่สิบเอ็ด (2555-2559) ที่มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง เน้นคุณภาพทั้ง 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการมุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ใหม่ๆ สนับสนุนการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการแสวงหาและเผยแพร่ความรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ชัดในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ มีการพัฒนาคนอย่างรอบด้านเพื่อพัฒนาให้คนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อผู้เรียน พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของคน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ ส่งเสริมสร้างสรรคทุนทางสังคมและวัฒนธรรม จำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างเพื่อความเป็นธรรมในสังคม พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) กล่าวได้ว่าแนวนโยบายเพื่อดำเนินการมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาให้คนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพึ่งพาตนเอง พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของคน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้

และการเรียนรู้ ส่งเสริมสร้างสรรค์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม จำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้นการพัฒนาจิตพิสัยซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมตลอดจนการพัฒนาจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้สอนควรเสริมสร้างให้กับผู้เรียนทั้งในห้องเรียนนอกห้องเรียน และบูรณาการเข้าไปสู่ในทุกมิติในการเรียนการสอน

ความสำคัญ ความหมายและคุณลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ผู้สอนในปัจจุบันนิยมพัฒนาขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนเป็นนวัตกรรมด้านวิธีการ โดยใช้กระบวนการ กลยุทธ์ วิธีสอน กลวิธีในการพัฒนาทางการศึกษา สื่อ กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผล แสดงในรูปแบบแผนภาพ แผนภูมิหรือกราฟิก และมีรายละเอียดที่นำไปสู่การปฏิบัติโดยการออกแบบของผู้สอนที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้กับผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย เช่น รูปแบบการเรียนรู้แบบรายบุคคล รูปแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รูปแบบการเรียนแบบมีส่วนร่วม รูปแบบการเรียนรู้แบบแก้ปัญหา รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นต้น กล่าวได้ว่าการพัฒนาการเรียนการสอนจำเป็นต้องอาศัยวิธีการและดำเนินการให้มีความสอดคล้องกับนวัตกรรมทางการศึกษาอื่นๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะนำเสนอในรูปแบบใด ตามบริบทที่ผู้สอนต้องการ จอยส์และเวล (Joyce and Weil, 1996); เซเลอร์และคณะ (Saylor and Other, 1981) ได้กล่าวถึงรูปแบบการเรียนการสอนไว้ตรงกันว่า รูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบแผนที่น่าไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือการสอนในลักษณะกลุ่มย่อย หรือการสอนพิเศษเพื่อจัดสื่อการสอน มีความหมายรวมถึง หนังสือ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์

และหลักสูตรสำหรับรายวิชา ซึ่งแนวทางการออกแบบการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่รูปแบบกำหนดจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน โดยรูปแบบการเรียนการสอนแบบหนึ่งจะมีจุดเน้นที่เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ จอยส์และเวล (Joyce and Weil, 1986) ได้จัดกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่เน้นการประมวลผลข้อมูล (The Information Processing Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้เน้นการค้นหาและประมวลผลข้อมูล ให้รู้ปัญหาและหาคำตอบของปัญหา และให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดและสร้างมโนทัศน์ รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้บางรูปแบบเน้นให้ผู้เรียนสร้างมโนทัศน์และทดสอบสมมติฐาน บางรูปแบบมุ่งที่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ บางรูปแบบมุ่งส่งเสริมความสามารถทางสติปัญญาโดยทั่วไป

2. กลุ่มที่เน้นตัวบุคคล (The Personal Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาตัวบุคคล พัฒนาทัศนคติและค่านิยมที่ดีงาม เพื่อให้บุคคลมีความเข้าใจในตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการกระทำตนเอง มีความสามารถในการสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น

3. กลุ่มที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลเน้นการให้กระบวนการประนีประนอมในการแก้ปัญหา เน้นการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น

4. กลุ่มที่เน้นการปรับพฤติกรรม (The Behavioral Systems Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน และทักษะในการปฏิบัติ โดยทฤษฎีพื้นฐานที่รองรับรูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory)

จากการแบ่งประเภทของรูปแบบทั้ง 4 กลุ่ม จะแสดงให้เห็นได้ว่ากลุ่มที่เน้นตัวบุคคล กลุ่มที่เน้น ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และกลุ่มที่เน้นการปรับพฤติกรรม มีเป้าหมายและแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาจิตพิสัยสำหรับการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี โดยความมุ่งหมายที่สำคัญในการพัฒนาจิต พิสัยโดยส่วนมากจะประเมินจากการแสดงพฤติกรรม

องค์ประกอบของรูปแบบ

รูปแบบการเรียนการสอนโดยทั่วไปมี องค์ประกอบร่วมที่สำคัญซึ่งผู้พัฒนารูปแบบการสอน ควรคำนึงดังต่อไปนี้

1. หลักการของรูปแบบการสอน เป็นส่วนที่ กล่าวถึงความเชื่อและแนวคิดของทฤษฎีที่รองรับรูปแบบการสอน หลักการของรูปแบบการสอนจะเป็นตัว ชี้้นำการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการในรูปแบบการสอน เพื่อให้ผู้ที่จะ นำรูปแบบไปใช้สามารถเข้าใจกระบวนการจัดการ เรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

2. จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน เป็นส่วน กล่าวถึงเป้าหมายที่สำคัญที่จะให้ผู้สอนทราบถึง เป้าหมายปลายทางการเรียนรู้ที่ได้จากการใช้รูปแบบ การสอน

3. เนื้อหา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและ เป็นส่วนกำกับการออกแบบการเรียนการสอนตลอด จนใช้ในการลำดับความต่อเนื่องของรูปแบบ โดยเนื้อหา การเรียนการสอนจะนำเสนอไปพร้อมกับวิธีสอน

4. สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอน เป็น องค์ประกอบที่ผู้สอนหรือผู้พัฒนารูปแบบจะนำมา สอดแทรกกับเนื้อหาและวิธีสอนเพื่อดำเนินการจัดการ เรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การวัดและการประเมินผล เป็นส่วนที่ ประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่กำหนดไว้ เช่น ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ ด้านพฤติกรรม ด้านทักษะ กระบวนการ จะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของรูปแบบ การสอน

6. เงื่อนไขการใช้รูปแบบ เป็นส่วนที่นำเสนอ กับผู้ใช้รูปแบบว่าจะนำรูปแบบนั้นๆ ควรเตรียม การนำไปใช้อย่างไร ต้องเตรียมชั้นเรียนอย่างไร บริบท เป็นอย่างไร เป็นต้น

7. ข้อจำกัดของรูปแบบ เป็นส่วนที่กล่าว ถึงสิ่งที่รูปแบบไม่สามารถนำไปใช้ภายใต้ข้อจำกัด ต่างๆ ได้ เช่น รูปแบบดังกล่าวเหมาะสำหรับผู้เรียน ในระดับใด วิชาใด ใช้ได้ในระยะเวลาใด เป็นต้น

ทิสนา แคมมณี 2557; คีฟส์ (Keeves J. 1997) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรคำนึงสำหรับการพัฒนารูปแบบมี สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ ทดสอบ ได้ กล่าวคือสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อทดสอบ องค์ความรู้ต่างๆ ที่ผู้สอนจัดให้กับผู้เรียนได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจำ ต้อง ประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนสามารถใช้ อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบ นั้นๆ ได้

3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้าง จินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) สามารถส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างอิสระสอดคล้องกับ เป้าหมายการเรียนรู้

4. รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์ เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships) กล่าวได้ว่ากระบวนการออกแบบการเรียนการสอนจะ ต้องพัฒนาขึ้นอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอนที่สามารถ อธิบายได้อย่างชัดเจน

ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญผ่านกระบวนการ วิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดขึ้นตามบริบทของการ เรียนการสอนโดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบ การเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

โดยทั่วไปผู้สอนมักจะคำนึงถึงการจัดการ
เรียนการสอนตามขอบข่ายของบลูม แครทวอล และ
มาเซีย (Bloom, Benjamin S. David R. Krathwohl
and Masia, 1973) โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้าน
พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective
Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)
โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่นำหลักการมาประยุกต์
ใช้จึงควรออกแบบให้มีความสมดุลทั้ง 3 ด้าน ซึ่งจะ
ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างรอบด้าน ทั้งนี้
ผู้สอนส่วนมากยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องในการ
ออกแบบการเรียน การสอน โดยมักจะนำขอบข่าย
ด้านพุทธิพิสัยเพียงด้านเดียวมาใช้สำหรับการออกแบบ
การสอนในทุกวิชาและทุกเป้าหมายการเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการ
สอนที่เน้นพุทธิพิสัยเพียงด้านเดียวมักไม่เพียงพอต่อ
การให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีได้ การพัฒนาจิตพิสัยจึง
ควรมุ่งเน้นขอบข่ายด้านจิตพิสัยโดยเฉพาะเพื่อเน้น
กระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้รอบด้าน โดยรูปแบบดัง
กล่าวสามารถกำหนดเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่
มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนโดยมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่
1) ด้านความรู้ คือ ทราบว่าสิ่งที่ดี หรือไม่ดีคืออะไร
มีแนวทางในการพัฒนาจิตพิสัย 2) ด้านทัศนคติ คือ
มีค่านิยมที่ดี ปราศจากอคติในการเลือกค่านิยม และ
3) ด้านพฤติกรรม คือ การแสดงพฤติกรรมพึงประสงค์
โดยเป็นผลจากความรู้ และทัศนคติ กล่าวได้ว่าการ
พัฒนาจิตพิสัยเพื่อสร้างค่านิยมที่ดีเป็นสิ่งที่ซับซ้อน
และมีความละเอียดอ่อนต่อการพัฒนาหรือปลูกฝัง
ผู้สอนจึงควรพิจารณาจำเป็นต้องอาศัยหลักการและ
วิธีการอื่น ๆ เพิ่มเติม

การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบการ
พัฒนาจิตพิสัยตามผู้สอนได้กำหนดขึ้นเป็นเป้าหมาย
ที่พึงประสงค์เพื่อจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมทางการ
เรียน ซึ่งมักจะกำหนดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ พัฒนา

ความรู้สึก ทัศนคติ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม
พฤติกรรมที่พึงประสงค์

การจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญ
เป็นอย่างมากในการกำหนดขึ้นตามรูปแบบการเรียน
การสอนซึ่งในการพัฒนาจิตพิสัยมักจะดำเนินการไป
พร้อมกับการสร้างค่านิยมโดยผู้สอนมักจะนำเสนอ
ผ่านสถานการณ์ หรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
ที่จะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ควบคู่ไปกับผู้เรียน
โดยทฤษฎีการพัฒนาจิตพิสัยตามเป้าหมายการเรียนรู้
ของบลูม (Bloom's taxonomy) แอทเธอร์ตัน
(Atherton J S 2009); บลูม (Bloom 1984); คลาก
(Clark 2001); ทิศนา ขัมมณี (2556: 21-22) กล่าว
ตรงกันถึงหลักการของรูปแบบสำหรับการพัฒนาจิต
พิสัย ซึ่งผู้เขียนนำเสนอเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ (Receiving or Attention)
เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้รับรู้ค่านิยมที่ต้องการจะ
ปลูกฝังในตัวผู้เรียนเอง ด้วยการรับฟัง การบันทึก
การจดจำรายละเอียดต่างๆ ผู้สอนจัดประสบการณ์
หรือสถานการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ค่านิยมนั้นอย่าง
ใส่ใจ เช่น เสนอกรณีตัวอย่างที่เป็นประเด็นปัญหา
ขัดแย้งเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐาน หรือค่านิยมนั้น
โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม การรู้ตัว การเต็มใจ
รับรู้ และการควบคุมการรับรู้

2. ขั้นการตอบสนอง (Responding) เป็น
ขั้นตอนที่ผู้เรียนได้รับรู้และเกิดความสนใจในค่านิยม
นั้น แล้วมีโอกาสได้ตอบสนองในลักษณะใดลักษณะ
หนึ่ง ผู้สอนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบสนอง
ต่อค่านิยมนั้น เช่น การตอบคำถาม การแสดงความ
คิดเห็น การตั้งเป้าหมาย การให้ความช่วยเหลือ
การนำเสนอ โดยพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้อื่น
โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม การยินยอม
การตอบสนอง การเต็มใจในการตอบสนอง และความ
พึงพอใจในการตอบสนอง

3. ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) เป็นขั้นตอน
ที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับค่านิยมนั้น แล้ว

ให้เห็นคุณค่าของค่านิยมนั้น ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อค่านิยมนั้น ผู้สอนจัดประสบการณ์หรือสถานการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของค่านิยมนั้น โดยการให้แสดงพฤติกรรมตามค่านิยมที่เลือก และทำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามค่านิยมนั้น ๆ แสดงให้เห็นถึงประโยชน์และโทษของการไม่แสดงพฤติกรรมดังกล่าว โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนยอมรับในคุณค่านั้น แสดงความชื่นชอบในคุณค่านั้น และมีความผูกพันในคุณค่านั้น เช่น การเข้าร่วมกิจกรรม การทดลอง การสาธิต ความรับผิดชอบต่อการทำงาน

4. **ขั้นการจัดระบบ (Organization)** เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนรับค่านิยมที่ได้เห็นคุณค่านั้น เข้ามาอยู่ในระบบค่านิยมของตนเอง เช่น การเปรียบเทียบ การแสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยง การสังเคราะห์ เมื่อถึงขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะรับค่านิยมและมองเห็นคุณค่าตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีต่อค่านิยม ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาค่านิยมนั้นกับค่านิยมอื่น ๆ ของตนเอง โดยกระตุ้นให้ผู้เรียน การสร้างมโนทัศน์ในค่านิยมนั้น และการจัดระบบค่านิยมนั้น

5. **ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by a value)** เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนปฏิบัติตามค่านิยมที่รับมาอย่างสม่ำเสมอและทำจนกระทั่งเป็นนิสัย ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตามค่านิยมนั้นอย่างสม่ำเสมอ และติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนโดยให้ข้อมูลป้อนกลับ และการเสริมแรงเป็นระยะๆ จนกระทั่งผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จนเป็นนิสัยโดยกระตุ้นให้ มีหลักการในการตัดสินใจ ปฏิบัติตามจนเป็นนิสัยสามารถสังเกตได้จากการแสดงพฤติกรรม การประเมินคุณสมบัติ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีประเมินเป็นระยะเวลาเป็นต้น

การบูรณาการหลักการพัฒนาจิตพิสัยกับการออกแบบการเรียนการสอน

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจิตพิสัยควรคำนึงถึงเป้าหมายทางการเรียนรู้

ว่าจะนำไปพัฒนาจิตพิสัยในคุณลักษณะใดและส่งผลต่อพฤติกรรมในด้านใด ผู้สอนจึงควรศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยและทำการสังเคราะห์ทฤษฎีเพื่อเป็นพื้นฐานในการออกแบบการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ นโยบายทางการศึกษา แนวคิด หลักการหลักสูตรและกรอบมาตรฐานคุณวุฒิในระดับต่าง ๆ ของผู้เรียน วิธีการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ ผู้สอนควรได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เฉพาะด้าน และศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนเพื่อการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนได้อย่างสอดคล้อง

1. **ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis)**

1.1 การวิเคราะห์หลักสูตรการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมถึงการนำไปใช้กับการเรียนการสอนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

1.2 การวิเคราะห์ผู้สอน ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนการใช้กิจกรรมที่หลากหลาย การบูรณาการวิธีสอน มีความยืดหยุ่นในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ มีเวลาในการติดตามและประเมินผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนการตั้งเป้าหมายทางการเรียน การอธิบายวิธีการเรียน และการประเมินผลในการเรียน

1.3 การวิเคราะห์ผู้เรียน โดยศึกษาคุณลักษณะทางจิตวิทยาของผู้เรียน อายุ การศึกษา เพศ ความสนใจ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้การสร้างค่านิยมให้กับตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง ตอบคำถามและเชื่อมโยงเนื้อหาการเรียน นำไปสู่ชีวิตประจำวัน

1.4 การวิเคราะห์นโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนสำหรับการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา โดยนำมากำหนดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภายในสถาบันตลอดจนโครงการที่สถาบันได้จัดขึ้นประกอบการออกแบบการเรียนการสอน

2. ขั้นตอนออกแบบการเรียนการสอน (Design)

2.1 กำหนดเนื้อหา โดยการจัดเตรียมเนื้อหารายวิชาที่สอดคล้องโดยสอดคล้องตรงเนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตพิสัย ควรมีการกำหนดเนื้อหาที่เน้นการบวนการคิดและการตัดสินใจโดยพิจารณาถึงการคิดแบบมีวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์ การคิดขั้นสูง การคิดแก้ปัญหา และกระบวนการปรับปรุงพฤติกรรมเป็นต้น

2.2 กำหนดวิธีสอน โดยควรเลือกวิธีสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียน สื่อการสอน และการประเมินผล ที่มีผลการศึกษาที่สนับสนุนการพัฒนาจิตพิสัย

2.3 กำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับรายวิชา โดยผู้ออกแบบกำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการแสดงออก เพื่อให้ผู้สอนสามารถประเมินพฤติกรรมได้อย่างชัดเจน โดยเน้นกิจกรรมการอภิปราย การแสดงออก การนำเสนอแนวคิด

2.4 กำหนดรายงาน โดยเน้นการบันทึกข้อมูล การแสดงแนวคิด การให้เหตุผล การตัดสินใจ การตระหนัก ให้คุณค่าในสิ่งที่กระทำ มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของตนเอง และผู้อื่น

2.5 กำหนดการประเมินผล เป็นการกำหนดการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเน้นการประเมินผลผู้เรียนแบบรอบด้านในช่องทางที่ผู้เรียนและผู้สอนได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้เรียนเต็มใจในการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

3. ขั้นการพัฒนา (Development)

3.1 ดำเนินการออกแบบการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ โดยมีการหาคุณภาพ และประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักสากล

3.2 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนตามที่ได้กำหนดรูปแบบไว้ ผู้สอนอาจใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบ และมีเครื่องมือในการสื่อสารที่สอดคล้องกับรายวิชาและความต้องการของผู้เรียน

3.3 การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมตามหลักการพัฒนาจิตพิสัยและเทคนิคการพัฒนาพฤติกรรมจากหลักการออกแบบที่กำหนดไว้ โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมกลุ่ม และผลงานในลักษณะรายบุคคล โดยพิจารณาถึงการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3.4 การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวัดผล ผู้สอนดำเนินการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวัดผลต่าง ๆ ได้แก่ การวัดด้านความรู้ โดยใช้แบบทดสอบ แบบประเมินสถานการณ์ การวัดด้านทัศนคติ โดยใช้แบบประมาณค่า แบบประเมินตนเอง แบบประเมินทัศนคติ และการวัดด้านพฤติกรรม โดยใช้แบบสังเกต การสัมภาษณ์

4. ขั้นนำไปใช้ (Implementation)

4.1 เป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้สอนจะเป็นผู้ให้การสนับสนุน กระตุ้น และให้การเสริมแรงในลักษณะต่างๆ การต่อยอดเนื้อหา

4.2 เตรียมพร้อมสำหรับการแก้ไขปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการจัดการเรียนการสอน และการให้คำปรึกษากับผู้เรียน

5. ขั้นการประเมินผล (Evaluation)

ควรมีการประเมินผลโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการประเมินตนเอง ประเมินโดยผู้สอนกับผู้เรียน ประเมินโดยผู้เรียนกับผู้เรียน หรืออาจมีบุคคลภายนอกชั้นเรียนร่วมประเมิน จะทำให้การประเมินสมบูรณมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

5.1 การประเมินความรู้เป็นการประเมินสิ่งที่ประเมินผู้เรียนว่าสิ่งใดควรรู้ ควรกระทำหรือไม่โดยส่วนมากจะเป็นการประเมินจากสถานการณ์ การตัดสินใจ การประเมินความรู้ด้านจิตพิสัยโดยตรง

5.2 การประเมินทัศนคติ เป็นการประเมินด้วยการสังเกตตนเอง (Self - evaluation) การแสดงความคิดเห็น การประเมินค่านิยม การให้ค่าน้ำหนักในการตัดสินใจต่าง ๆ โดยส่วนมากการประเมินทัศนคติจะส่งผลถึงการตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ

5.3 การประเมินพฤติกรรม เป็นการประเมินโดยใช้การสังเกตของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันเอง และการประเมินตนเองของผู้เรียน โดยส่วนมากจะประเมินได้จากการเขียนบันทึกประจำวัน บันทึกการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ในการเรียน การอภิปราย ตอบคำถาม การแสดงบทบาทสมมติในลักษณะต่าง ๆ โดยการสังเกตพฤติกรรมในด้านจิตพิสัยจะมีการติดตามผู้เรียนไปสักระยะหนึ่งหลังจากเรียนสำเร็จไปแล้ว และมีการประเมินผลซ้ำเพื่อศึกษาคุณลักษณะนิสัยของผู้เรียนหรือความคงทนในการแสดงพฤติกรรมต่อไป

บทสรุป

รูปแบบการพัฒนาตามหลักการจัดการเรียนรู้จิตพิสัย เป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบการเรียนการสอนควรพิจารณาในการพัฒนารูปแบบเนื่องจากพัฒนาการเรียนการสอนในทุกมิติของการศึกษาจำเป็นต้องใช้หลักการพื้นฐานด้านจิตพิสัย กล่าวได้ว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้กับทุกรายวิชา เพื่อช่วยกำกับผู้เรียนเกิดคุณลักษณะนิสัยทางการเรียนที่ดี ตลอดจนการปรับพฤติกรรมทางการเรียนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการนำหลักการต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนารูปแบบควรนำไปบูรณาการกับการสอนของตนเอง ตามสัดส่วนที่เหมาะสม โดยพิจารณาถึงบริบททางการศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและตอบสนองความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2554). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 - 2559**. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ทิศนา ขัมมณี. (2556). **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2557). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 18 กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). **แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 – 2559)**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Atherton J.S. (2009). **Learning and Teaching; Bloom's taxonomy** UK: [Online] Retrieved May 30, 2015, from <http://www.learningandteaching.info/learning/bloomtax.htm>
- Bloom, B. S. (1984). **Taxonomy of Educational Objectives Book 1: Cognitive Domain (2nd edition)**. Addison Wesley Publishing Company.
- Bloom, Benjamin S. and David R. Krathwohl. (1973). **Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals, by a committee of college and university examiners. Handbook 1: Cognitive domain**. New York, Longmans.

- Clark, Donald. (2001). **Learning Domains or Bloom's Taxonomy**. [Online] Retrieved June 12, 2015, form <http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/bloom.html>
- Joyce, Bruce and Weil, Marsha. **Model of Teaching**. 3rd. Englewood Cliffs: Prentice-Hall International Edition, 1986.
- _____. **Models of teaching**. 5th ed. Boston, Mass.: Allyn and Bacon, 1996.
- Keeves, J. (1997). **Models and Model Building**. In Keeves (Ed.) **Educational Research, Methodology, and Measurement: An International Handbook**. Oxford: Pergamon.
- Miller M. **Teaching and Learning in Affective Domain**. In M. Orey (Ed), **Emerging perspective on learning teaching, and technology**. Retrieved June 25, 2015, form <http://epltt.coe.uga.edu>
- Saylor, J. Galen William M. Alexander and Arthur J. (1981). **Lewis Curriculum Planning for Better Teaching and Learning**. 4th ed. New York: Sanders International.